

GOSPOŠTIJA ŠKARIČEVO

Štefanija Popović

Gospoštija Škaričevo nalazila se je u Hrvatskom zagorju, jugozapadno od Krapine. Još od 16. stoljeća spominju se mnogi vlasnici među kojima valja istaći obitelji: Škarica, Vojković, Gal, Volić, Novak, Zoller, Gudel, Pavlinić i Filipović. Alodijalno i selišno zemljište nije bilo veliko, a kmetovi su prema feudalnim gospodarima imali prvenstveno radnu obvezu - tlaku. Sačuvana je kurija - spomenik nulte kategorije.

U Hrvatskom zagorju, jugozapadno od Krapine bila je smještena gospoštija Škaričevo.¹ Okruživala su je susjedna imanja: Trnovec, Hiacintovo, Senjugovo, Sv. Križ-Začretje, Popovec, Krapina.

Vlasnici Škaričeva bili su brojni (još od 16. stoljeća), a u posjed su dolazili na tri osnovna načina: poklonom, kupnjom i ponajčešće nasljeđivanjem. Prvi poznati gospodari ovog imanja bili su članovi obitelji Ljubunčić koji potječu iz zapadne Bosne, a u Zagorje su se sklonili pred turskom opasnošću.² Godine 1548. kralj Ferdinand darovao je posjede Ratkovec, Kolarovec, Rovno i Poljanu braći po majci Pavlu Glavaču i Jurju Ljubunčiću, a ove povlastice im je potvrdio ispravama godine 1550. i 1552. Međutim, u kraljevoj darovnici iz godine 1563. spominje se ime Škarica kao nadimak Jurja Ljubunčića, pa se pretpostavlja da je ova grana Ljubunčića imala spomenuti nadimak još u svojem starom zavičaju. Prezime Ljubunčić ubrzo nestalo, pa se već Jurjev sin Mihalj zove samo Škarica, a to rade i njegovi nasljednici.³ O obitelji Škarica podaci su oskudni, ali je činjenica da se u 17. stoljeću pojavljuju tri krsna imena: Juraj, Mihalj i Ivan. Poznato je da se Mihaljeva kćerka Marta udavala tri puta: s Nikolom Rukličem, Josipom Delićem i Jurjem Branjugom, a da je samo s prvim suprugom imala kćerku Elizabetu. Elizabeta se je udala za Ivana Gala čija je obitelj doselila iz Kranjske. Njihovim sinovima Mirku i Ivanu Galu ml. tada već ostarjela baka Marta predala je svoj dio škaričanske ostavštine.⁴ Na ovaj način Škaričevo je trebalo doći u ruke novih vlasnika - obitelji Gal. Ipak, od 1696. do 1736. Škaričevo je u posjedu Ivana Branjuga čija se je udovica

¹ Srdačno zahvaljujem obitelji Filipović iz Krapine koja mi je dozvolila upotrebu dokumenata iz njihovog privatnog arhiva.

² Gjuró Szabo, Kroz Hrvatsko zagorje, Zagreb 1974, 80.

³ Marijana Gušić, Kurija Škaričevo, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 10/1984, 11/1985, Zagreb 1986, 91-117, 93-94.

⁴ Isto, 97-98.

preudala za Žigmunda Vojkovića. Doduše, mladenki je bilo 50 godina, a mladoženji 20, ali je Vojković naslijedio Škaričevo da bi ga nakon 10 godina prodao kanoniku Jurju Galu za 6300 forinti. (Kupoprodajni ugovor je sklopljen godine 1747.) Sasvim je sigurno da je Juraj Gal bio član obitelji Gal iz koje su potjecali već spomenuti Mirko i Ivan ml.⁵ Kanonik Gal živio je pretežno u Samoboru, ali je u Škaričevo doveo svoju rodbinu među kojom je zacijelo bila i Katarina Gal, kćerka Ivana Gala ml. nekadašnjeg vlasnika gospoštije Škaričevo. Bila je udata za Franju Volića bivšeg tridesetničara u Samoboru.⁶ Iz tog braka došlo je na svijet četvero djece: Franciska, Ana, Elizabeta i Imbro koji je 1776. dobio plemićki naslov.⁷ Franciska Volić (1755-1835) bila je druga supruga Antona Novaka od Puhakovca, koji je umro 1795. u Puhakovcu. Vjenčali su se 1774. i imali dvoje djece: Ivana (1774-1846) i Jozefu (r. 1776).⁸ Ivan Novak, posjednik Puhakovca i Škaričeva, te »juratuš« oženio se je Alojzijom Luketić (1775-1839) i kao njihovo 13-to dijete rođena je 5. 7. 1816. Kristina (u. 1898).⁹ Godine 1847. Kristina Novak udala se je za Martina Zollera (1810-1869), posjednika i kotarskog »fizikusa«, koji je inače bio i »konškolarac« Ljudevita Gaja.¹⁰ U tom braku rođeno je šestoro djece među kojima se je najstarija Izabela (1848-1928) udala za Dragutina Gudela.¹¹ Njihova kćerka Izabela ml. (1886-1976) udala se je za Franju Pavlinića (1889-1965), a Pavlinićeva jedinica Kristina (r. 1920) udala se je za Stjepana Filipovića (r. 1919). U ovom braku rođene su: Vesna (1942), Višnja (1946) i Ranka (1949-1973). Obitelj Filipović i danas je vlasnik Škaričeva, tj. kurije (spomenik nulte kategorije) kao i preostalog dijela alodijalnog zemljišta.

Da sumiramo: najznačajniji vlasnici gospoštije Škaričevo bile su obitelji: Škarica, Branjug, Vojković, Gal, Volić, Novak, Zoller, Gudel, Pavlinić i Filipović. Zanimljivo je istaći da je od Franciske Volić-Novak pa do današnjih dana Škaričevo u rukama ženskog dijela obitelji (u zagradama su označene godine vlasništva):

Franciska Volić-Novak (1795-1835),
 Kristina Novak-Zoller (1835-1898),
 Izabela Zoller-Gudel (1898-1928),
 Izabela ml. Gudel-Pavlinić (1928-1976),
 Kristina Pavlinić-Filipović (1976-).

Ne računajući sadašnju vlasnicu kroz 181 godinu samo su četiri gospodarice Škaričeva - u prosjeku svaka sa po 45 godina i 3 mjeseca. Vlastelinsko imanje sastoji se od više kategorija zemljišta (u čemu nije izuzetak niti gospoštija Škaričevo), a one se mogu svrstati u dvije osnovne skupine: alodijalne površine i selišne čestice.

Alodijalno zemljište obrađuje u vlastitoj režiji i koristi ga sam feudalni gospodar. Prema Posjedovnici od 31.8.1858. Škaričevo ima malo takovog zemljišta - ukupno 89 jutara i 1535 čet. hvati. Najzastupljenije su šume sa 39 jutara i 1011 čet. hvati (44,2%), slijede oranice - 22 jutra i 703 čet. hvata (25,0%), pa sjenokoša - 19 jutara i 304 čet. hvata (21,3%), što znači da na njih zajedno otpada više od 90% (točnije: 90,5%) alodijalnih

⁵ Isto, 100.

⁶ Isto, 101.

⁷ Arhiv obitelji Filipović (dalje: AOF), Familienbuch 1891, list. 4.

⁸ Isto, list. 3.

⁹ Isto, list. 5.

¹⁰ Szabo, n.dj., 80.

¹¹ AOF, Familienbuch, list. 11.

površina. Vinograd i pašnjaci su približno podjednako zastupljeni - prvih ima 3 jutra i 1149 čet. hvati (4,1%), a drugih 3 jutra i 537 čet hvati (3,7%). Preostalo 1 jutro i 1031 čet. hvati (1,7%) odnosi se na kuću (kuriju), gospodarske zgrade, vrt i ribnjak.¹² Znači, najvažniji izovri prihoda na alodiju bile su šume, oranice i livade (sjenokoše).

Zemljišta na kojima seljaci osnivaju svoja gazdinstva i imaju pravo plodouživanja jesu selišne čestice. Selište je dakle jedinica seljačkog posjeda, a sastoji se od: kuće, okućnice, vrta, oranica i livada. Prosječna veličina jednog cijelog selišta (8/8) u Banskoj Hrvatskoj iznosi 25 jutara.¹³ Prema veličini selišta određivane su sve kmetske obveze. Razumije se, da je korisnik manjeg odnosno većeg dijela selišta dužan i odgovarajući dio podavanja. Za analizu seljačkog selišnog posjeda do formalnog ukidanja feudalnog sustava (1848) veoma dragocjene podatke sadrže urbarski computi (računi). Ovi dokumenti donose sljedeće informacije: popis imena podanika određenog vlastelinstva u pojedinim sućijama, veličinu selišta svakog domaćinstva, godišnje obveze prema feudalnom gospodararu, te razna ranija dugovanja.¹⁴ Ovdje korišteni computi pisani su latinskim jezikom.

Prema najstarijem sačuvanom computu iz godine 1805. imanje Škaričevo imalo je 14 kmetskih obitelji (među kojima je jedna želirska),¹⁵ a preostalih 13 obrađivalo je 13,2/8 selišta (331,25 jutara).¹⁶ Ove obitelji bile su (u zagradi je označen broj selišta na kojem je svaka od njih živjela): Paulinich Joannes (0,7/8), Paulinich Jurai (0,7/8), Bochkai Jurai (0,7/8), Zubich Peter (1,4/8), Bochkai Josef (0,2/8), Sepez Stef (1,2/8), Kusser Ivan (2,0/8), Papes Peter (0,6/8), Ivanek Ivich (0,7/8), Polanschak Andreas (1,5/8), Mikulecz Stefan (0,7/8), Vuglec Joseph (0,7/8), Nesmachen Peter (0,5/8), Ivanek Steph (želir). Podrobnije analize pokazuju da ovdje dominira srednji selišni posjed (4/8-7/8) kako po broju kmetskih obitelji - 8 ili 61,5%, tako i po broju selišnih čestica koje su obrađivali (6,5/8 ili 50,0%). Bogatih seljaka, tj. cjeloselaca i gazdinstava većih od jednog selišta bilo je upola manje (4), ali je broj selišne zemlje bio tek nezatno manji - 6,3/8 (48,1%). Samo je jedno domaćinstvo u skupini sitnog selišnog posjeda i iznosi 0,2/8. Podanici gospoštije Škaričevo imali su samo radne obveze i to ukupno 2016 dana godišnje. Oni su to odradili, čak i više no što im je određeno, pa su za 192 dana supererogacije (prekomjerna tlaka) primili 18 forinti i 38 krajcara.

U computu za godinu 1823. evidentirano je 14 selišnih domaćinstava sa jednakom količinom selišne zemlje kao i godine 1805., tj. 13,2/8, ali s dvije razlike: obitelj Kušer Ivana podijeljena je između dva nova kuće-gospodara (Kušer i Kresnik) svaki sa po jednim selištem i zatim ne spominje se više želirska porodica Ivanek - želira više nema i kako ćemo vidjeti kasnije oni više ne obitavaju na ovom imanju.¹⁷

Comput iz godine 1828. ne razlikuje se od onog prije 5 godina.¹⁸ Iz computa za godinu 1847. vidi se da je zabilježeno 12 kmetskih obitelji sa ukupno 9,5/8 selišta.¹⁹ U odnosu na ranije compute ovdje je selišni fond umanjen za 3,5/8 selišta. Naime, Franciska Volić poklonila je ova selišta svo-

¹² Isto, Posjedovnica plemićkog dobra Škaričevo od 31.8.1858.

¹³ Štefanija Popović, Seljaštvo na vlastelinstvima u Hrvatskoj 1848, Zagreb 1993, 8.

¹⁴ Isto, 5-6.

¹⁵ Želiri su posjednici samo kuće i okućnice, a po zanimanju su uglavnom nadničari ili obrtnici.

¹⁶ AOF, Comput iz 1805.

¹⁷ Isto, Comput iz 1823.

¹⁸ Isto, Comput iz 1828.

¹⁹ Arhiv Hrvatske u Zagrebu (dalje:AHZ), Zemljoasteretno ravnateljstvo u Zagrebu, Operati za urbarijalnu odštetu (dalje: Operati), kut. 100, fasc. 780.

joj unuci Rozaliji prilikom udaje za Nikolu Halpera.²⁰ Rozalija (1800-1837) je treće dijete Alojzije i Ivana Novak, dakle starija sestra Kristine udane Zoller. Naravno, u vlasništvo Halpera nije prešla samo zemlja nego i obitelji koje su tu živjele: Bočkaj Josip, Ivanjek Franjo, Poljanščak Janko, Mukulec Juro. Inače, za godinu 1847. podložnici gospoštije Škaričevo imali su kao i ranije radne obveze, ukupno 1503 dana tlake, a oni su odradili 1554,1/4, pa im je za supererogaciju isplaćeno 11 forinti i 28 krajcara.

Godine 1848. hrvatski seljak postao je vlasnikom selišne zemlje koju je do tada samo obrađivo, pa je bivšoj vlasteli trebalo utvrditi odštetu za izgubljena selišta i podavanja. U tu je svrhu 12.8.1853. počela djelovati Komisija za rasterećenje urbarsko. Komisija je prikupljala razne vrste dokumenata, među kojima su za analizu posjedovnih odnosa na hrvatskom selu neposredno nakon 1848. najvažnije Prijavne tabele koje su ispunjavali bivši feudalni vlasnici.²¹ Tadašnja vlasnica gospoštije Škaričevo Kristina Zoller također je ispunila dvije Prijavne tabele (u Škaričevu, 28.5.1854.) i to za 9 selišta u Škaričevu i 0,5/8 u Preseki. U Škaričevu je bilo 11 seljačkih domaćinstava od kojih je već 7 nastalo diobom bivših kućnih zadruga: Pavlinicz Juro i Pavlinicz Jakob svaki sa po 0,7/8 selišta; bivša zadružna zajednica Boczkay podijeljena je na tri nova kuće-gospodara: Stefan (0,2/8), Martin (0,2/8) i Andraš (0,3/8); već ranije spomenuta (u computu za 1823) obiteljska zajednica Kušer sada ima dva samostalna domaćina - Kušer Mijo i Kresnik Mijo svaki sa po jednim cijelim selištem. Ostale obitelji bile su: Zubicz Mato (1,4/8 selišta), Zepec Mijo (1,2/8), Papeš Ivan (0,6/8) i Vuglec Janko (0,7/8). U Prescki je Nezmahen Bočkaj Stefan imao 0,5/8 selišta. Komisija za rasterećenje urbarsko odobrila je 17.6.1855. Kristini Zoller za 9,5/8 selišta urbarijalnu odštetu u iznosu od 3850 forinti, a za zaostalu rentu 481 forint i 15 krajcara.²²

Z u s a m m e n f a s s u n g DAS HERRSCHAFTSGUT ŠKARIČEVO

Das Herrschaftsgut Škaričevo, im Kroatisch-Zagorien gelegen, hat noch seit dem 16. Jh. viele Gutsherren gewechselt: Škarica, Vojković, Gal, Volić, Novak, Zoller, Gudel, Pavlinić und Filipović, in dessen Besitz es sich heute befindet. Das Gut ist hauptsächlich in Händen des weiblichen Familienteiles, wobei insbesondere die Gutsherrinnen seit Ende des 18. Jhs. bis heute hervorzuheben sind, usw.: Franciska Volić-Novak, Kristina Novak-Zoller, Izabela Zoller-Gudel, Izabela Gudel-Pavlinić die jüngere und Kristina Pavlinić-Filipović. Das Allodialgrundstück des Herrschaftsgutes Škaričevo war nicht groß - es umfaßte 89 Morgen und 1535 Quadratklafter, wovon sich mehr als 90% auf Wälder, Acker und Wiesen bezog. Aufgrund der erhaltenen Rechnungen von 14 Leibeigenenfamilien überwogen jene, deren Größe 0,4/8-0,7/8 des Bauerngutes betrug, also mittelgroße Bauernbesitze. Die einzige Verpflichtung der Leibeigenen gegenüber deren Feudalherrn (von 1805 bis 1847) war der Frondienst. Die Teilung der Hausgenossenschaften begann früh - noch vor 1823. Heute ist die Kurie erhalten geblieben - ein Denkmal der nullten Kategorie.

²⁰ Usmena informacija gosp. prof. Stjepana Filipovića.

²¹ O tome v. opširnije Popović, n.dj., 5-6, 12-16.

²² AHZ, Operati, kut. 100, fasc. 780.

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

U SPOMEN
JOSIPU LUČIĆU

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

Z A G R E B

1994.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

PRIPREMA ZA TISAK:

Hrvoje STANČIĆ

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.